

**МЕРЕЖА ПРОТЕСТІВ НАПЕРЕДОДНІ ЄВРОМАЙДАНУ:
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ****Дукач Ю. О.***аспірантка,**кафедра соціології,**Факультет соціології і права НТУУ «КПІ»*

Стаття присвячена аналізу соціальної мережі організацій лівого спрямування напередодні Євромайдану. В якості основної бази даних використовується проект моніторингу протестів, репресій і поступок (Ukrainian Protest and Coercion Data), що реалізується Центром соціальних та трудових досліджень. Використовуючи мережевий аналіз, я спробувала побудувати модель організаційної структури протестної активності лівих організацій в 2011-2013 рр. Вершинами цієї мережі виступають впливові організації, що були учасникам соціальних та економічних протестів цього періоду. Зв'язками між ними – взаємна участь хоча б у одній протестній події. Таким чином я намагаюсь відповісти на питання: «Чи можемо ми припустити, що напередодні Євромайдану в Україні не існувало організованого лівого руху, що знаходило своє вираження у відсутності інтегрованої постійної мережі організацій?».

Ключові слова: мережа, аналіз соціальних мереж, організації лівого спрямування, протест.

Статья посвящена анализу социальной сети организаций левой направленности накануне Евромайдана. В качестве основной базы данных используется проект мониторинга протестов, репрессий и уступок (Ukrainian Protest and Coercion Data), который реализуется Центром социальных и трудовых исследований. Используя сетевой анализ, я пытаюсь построить модель организационной структуры протестной активности левых организаций в 2011-2013 гг. Вершинами этой сети выступают влиятельные организации, которые были участниками социальных и экономических протестов этого периода. Связями между ними – взаимное участие хотя бы в одном протестном событии. Таким образом я пытаюсь ответить на вопрос: «Можем ли мы предположить, что накануне Евромайдана в Украине не существовало организованного левого движения, что находило свое отображение в отсутствии интегрированной постоянной сети организаций?».

Ключевые слова: сеть, анализ социальных сетей, организации левой направленности, протест.

This paper is dedicated to social network analysis of leftist organizations in the period before Euromaidan. As the main database is used "Ukrainian Protest and Coercion Data" implemented by Centre for Society Research. Using the social network analysis, I try to build a model of the organizational structure of protest activities of leftists in Ukraine in 2011-2013 years. This network consists of nodes that represent the most influential organizations that were active in social and economic protests of this period. As links between them, I use the joint participation in at least one protest event. In such way, I try to answer the question: "Can we assume that there were no organized left movement in Ukraine and it was expressed in a lack of integrated permanent network of organizations?"

Key Words: network, social network analysis, left-wing organization, protest.

В сучасних зарубіжних соціологічних колах вже не піддається сумніву виключна роль мережевого аналізу як методології що сприяє поглибленню знань при вивченні суспільних рухів. Так вже вийшло, що саме концепція мережі закладена в більшість визначень суспільних рухів. Серед них, наприклад, важливе місце займає визначення Маріо Діані, який розглядав суспільний рух як «мережу неформальних взаємодій між великою кількістю індивідів, груп або асоціацій, що залучені до політичного або культурного конфлікту, на основі загальної колективної ідентичності» [5, 282].

Окрім зручного визначення, сам Діані досліджує екологічний рух в Мілані 1985-1986 рр. та приходять до висновку, що використання емпіричного мережевого дослідження, окрім надання якісно нової інформації про взаємодію організацій всередині суспільного руху, дозволяє також розширити теоретичний кругозір, змістивши фокус дослідницької уваги.

Звичайно, мережевий аналіз не одразу став визнаним методологічним підходом. Спочатку він зародився та розповсюдився як теоретичний концепт, що використовував «мережу» як метафору для кращого розуміння самої сутності людських взаємодій. Найяскравішим прикладом, відомим українському читачеві завдяки чисельним перекладам, є концепт «мережевого суспільства» Мануеля Кастельса, який намагається довести появу

нової моделі комунікабельності, що характеризується індивідуалізмом та базується на мережі [3, 129].

В свою чергу, Кастельс наслідував погляди Барі Велмана (неодноразово на нього посилаючись), який ще у 1983 році написав статтю, де описав базові принципи мережевого аналізу як нового підходу до дослідження соціальних структур та відносин. Власне, як вважає автор, мережевий підхід долає академічну прірву між дослідженнями сталих соціальних структур та змінних соціальних відносин [7; 8; 9].

З часом мережевий аналіз набуває не лише теоретичного, але й методологічного відтінку, а мережа із зручної метафори перетворюється на засіб візуалізації та лише початковий етап подальших статистичних обчислювань кількісної сторони існування соціального явища.

Ціллю ж даної статті є спроба за допомогою методу аналізу соціальних мереж довести існування/відсутність лівого суспільного руху в Україні та дослідити ситуацію, що передувала подіям 2014-го року через розуміння його інтегрованості / дезінтегрованості, взаємодії / дистанціювання.

Основною гіпотезою є відсутність в Україні напередодні Євромайдану організованого лівого руху, що, в свою чергу, знаходило своє вираження як у слабкій протестній активності, так і в відсутності чіткої постійної мережі організацій.

В методологічній основі даної статті лежить спроба за допомогою структуралістського (себто кількісного, формального) підходу до аналізу соціальних мереж дослідити мережу українських організацій лівого спрямування, що були протестно активні впродовж 2011-2013 років. Основною базою даних стала Ukrainian Protest and Coercion Data - масштабний український проект, заснований на методі аналізу протестних подій, що здійснюється Центром соціальних і трудових досліджень. На основі моніторингу більше ніж 190 національних, обласних та активістських веб-медіа вони створюють базу даних протестів, репресій та поступок. До цієї бази входить достатньо велика кількість змінних, що розкриває можливості для аналітичної творчості. Серед них – основні учасники, тривалість протесту, конфліктне питання, короткий опис перебігу події, ідеологія учасників, об'єкт протестної дії тощо.

Період, який розглядається в статті (1.01.2011 – 21.11.2013), зумовлений наявністю даних і початком протестних акцій, які отримали назву «Євромайдан» - саме через це межею стало 21 листопада. Припускаю, що дані після цієї дати можуть значною мірою вплинути на отримані результати.

Через невелику кількість протестів лівих організацій, я вирішила об'єднати результати взаємодії за три роки, що сприяло досконалому вивченню мережі. Втім, звичайно, у більшості організацій протестна активність зберігалась один-два роки, а не весь період, що також слід мати на увазі при розгляді мережі.

Мною обрано було саме кількісний/формальний підхід до вивчення мережі через дві причини. По-перше, досліджуваний період не дозволяє використовувати якісний підхід до отримання даних. Це є результатом не тільки часової відстані, але й активного протестного сплеску наступних років, що призвів би до зсуву отриманих даних. І, по-друге, оскільки висунута гіпотеза передбачає слабкі зв'язки всередині дезінтегрованої мережі, з'явилась необхідність працювати із моделлю, яка в одному графі збирає всі події трьох років та робить зв'язки між організаціями не тільки умовно однаковими за їх сутністю та змістом, але й візуально одночасними.

Протести (нових) лівих в Україні: статистичний огляд.

Умовно всі організації лівого спрямування, що знаходяться в центрі уваги даної статті можна розділити на три групи: політичні партії, профспілки та неурядові громадські організації.

Партійні ліві організації (серед них – Комуністична партія України, Соціалістична та Прогресивна соціалістична партії), маючи за собою неоднозначну історію політичної участі та застарілий ідеологічний корпус, досить сильно себе дискредитували. Профспілки України, за влучним висловом, в останні роки «грали скоріше стримуючу, аніж мобілізуючу, роль» [4]. Виключенням стають лише незначна кількість активних незалежних (переважно молодіжних) профспілок та неурядових громадських організацій, що взяли для себе умовний курс «нових лівих».

Тобто гіпотеза щодо відсутності організованого лівого суспільного руху набуває сенс. Ще одним частковим її підтвердженням є слабка представленість лівих партій в парламенті.

Втім, не можна казати про абсолютну відсутність лівих гасел в житті українського суспільства. Підтвердженням цьому стають чисельні протестні акції, метою яких є хоча б

часткова і локальна реалізація лівих цілей та ідей. Тому давайте коротко розглянемо статистику щодо протестів лівих в Україні за 2011-2013 роки.

Всього за три роки (з 01.01.2011 до 21.11.2013) в Україні було зареєстровано 9638 протестів. Із них – 817 протестів, в яких брала участь хоч одна організація лівого спрямування (для порівняння – 1873 протести з участю правих). Решта протестів не носили (або носили інше) ідеологічне забарвлення. Схожа ситуація із протестами в столиці – 134 протести за участі лівих проти 396 за участі правих.

Але в регіонах відбувається неоднозначний розподіл. Розглянувши протестну активність лівих і правих по кожній області, виявилось, що протестна активність лівих більша в індустріальних областях Східного та Південного регіонів. В той же час бачимо зовсім незначну протестну активність лівих у західних областях України. Що не є дивуючим, а, скоріше, довготривалою тенденцією протестної активності на території України.

В Києві за таким самим розрахунком доля лівих протестів впродовж розглянутих трьох років коливалась в межах 20-30%.

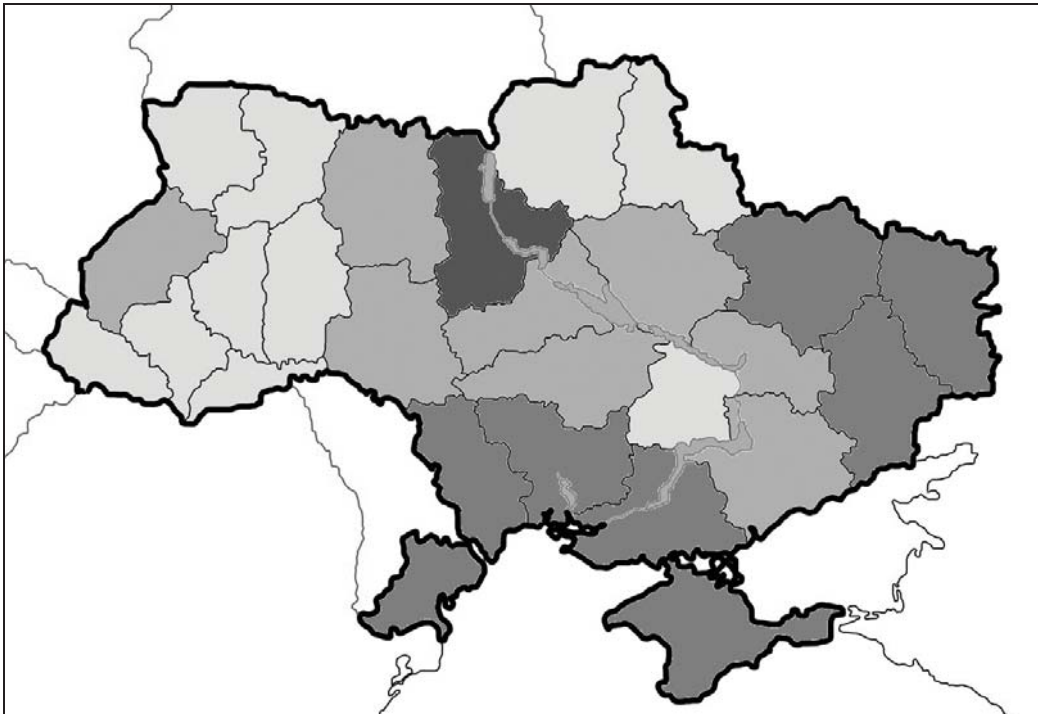
В подальшому дослідженні мене в першу чергу цікавило, чи є у організацій лівого спрямування розбудована мережа взаємодії між регіонами та зі столицею. Ці питання полягли в основі формування моєї вибірки – до прискіпливого подальшого аналізу потрапили лише ті організації, що брали участь у протестах лівого спрямування і впродовж хоча б одного із трьох років протестували мінімум у двох областях України. Таким чином, до вибірки потрапило 33 організації. Серед них – 11 партій, 3 профспілки та 19 громадських об'єднань.

Нижче на рисунку приведемо основні області, в яких вони брали участь у протестах. Різними відтінками сірого виділено області, де за три роки цими організаціями було проведено: 1) найтемніший відтінок – більше 100 протестів (досить передбачуваний результат як для столиці); 2) світліше – 51-99 протестних подій; 3) 25-50 протестів; 4) в ледве забарвлених областях зареєстровано було менше 25 протестів.

Рисунок 1.

Протестна активність організацій, що потрапили до вибірки впродовж 2011-2013

рр.

Тож, як ми бачимо, мережа найактивніших організацій охоплювала своєю активністю перш за все південний, східний та центральний регіони (за виключенням Дніпропетровської області – там за три роки було зафіксовано 23 протести).

Мережевий аналіз.

На основі даних про взаємну участь у протестах я побудувала мережу, де кожна вершина представляє собою організацію, а зв'язок між ними – взаємна участь хоча б у одному протесті.

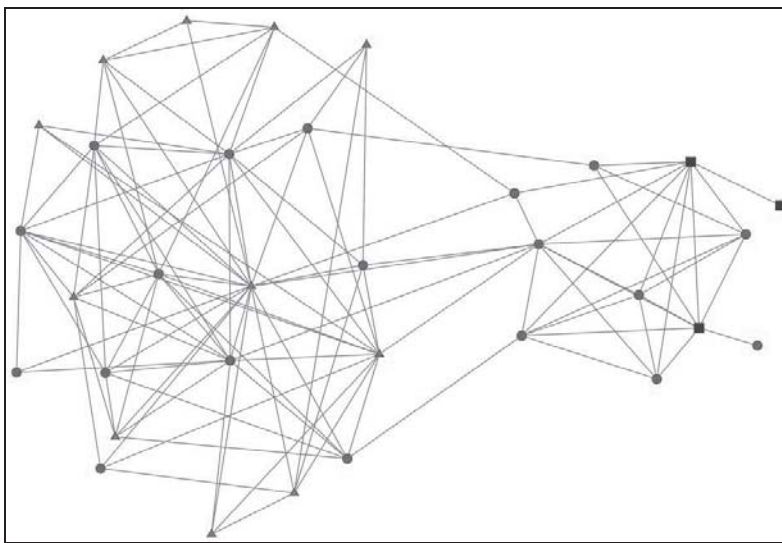
Розглянемо її згідно основним класифікаціям мереж. Оскільки в основі зв'язку між організаціями лежить взаємна подія, це мережа з непрямим типом зв'язку. Такий зв'язок є скоріше слабким, оскільки не передбачає сильної взаємозалежності; в основі нашої мережі – лише тимчасовий збіг обставин та інтересів різних організацій. Нажаль, наявна у нас база даних не дає змоги встановити, чи виділені зв'язки є видимими або латентними, що збігається з особливістю (вона ж є слабкістю) використання кількісного підходу до вивчення мережі – коли виділений тип зв'язку є лише формальною універсалізацією, що використовується дослідником, і мало відображає реальний перебіг подій та процес «вибору» співучасників (в нашому випадку – неможливість виявити основного організатора протесту, його випадкових учасників, основного спонсора, «джерело державної легітимації» протесту тощо).

В мережі всі партії я позначила трикутниками, профспілки – квадратами, інші організації – кулями.

Мережа організацій із отриманої вибірки виглядає наступним чином:

Рисунок 2.

Мережа протестної співучасті організацій, що потрапили до вибірки

Всі вершини даної мережі поєднані між собою, що свідчить про її інтегрованість. Діаметр мережі (найкоротший шлях між найвіддаленішими вершинами) становить 4, середній шлях між двома вершинами – 2,1. Щільність мережі (показник, який дорівнює одному, якщо всі вершини пов'язані між собою, і нулю, якщо немає жодного зв'язку) – 0,22.

Незважаючи на висунуту гіпотезу про дезінтегрованість лівого руху, організації, що мають представництва або були активні у декількох областях країни, часто взаємодіяли одна з одною. І гіпотетично за необхідності організувати всезагальний протест їм достатньо буде «двох-трьох рукостискань».

Також візуально мережу можна розділити на дві частини/кластери – інтегровану із політичними партіями та із профспілками. Ці дві частини пов'язані між собою чотирма громадськими організаціями. Втім, до розгляду частин мережі та їх ідеологічної спрямованості повернемося трохи пізніше.

Одним із найважливіших показників для аналізу мережі є міра центральності його елементів. З її допомогою можливе виокремлення акторів, які мають основний вплив на існування та функціонування всієї мережі. Існує декілька підходів до її обчислення.

Перший підхід до обчислення центральності елементів відштовхується від кількості безпосередніх зв'язків, які пов'язують актора з іншими елементами мережі. Логічним є вважати, що чим більше прямих зв'язків має вершина, тим більшою кількістю ресурсів вона володіє, тим легше їй встановити безпосередній контакт та заручитись підтримкою.

Другий підхід відштовхується від положення актора в мережі стосовно інших вершин – чим ближче він до інших, тим вище показник центральності.

Третій підхід вимірює центральність як посередництво між іншими вершинами. Чим більше маршрутів проходить через цю вершину, тим вище показник центральності [детальніше див. 1].

У випадку нашої мережі перший підхід до обчислення центральності певною мірою відображає об'єм соціального капіталу організації. Також він надає спроможність говорити про лідерську позицію організації, оскільки за наявності великої кількості зв'язків організація ідентифікується іншими як потенціальний партнер та можливий представник від руху перед медіа та політичними інститутами.

Другий підхід, припускаю, є дзеркалом протестного потенціалу – мірою того, наскільки «легко» для організації організувати масовий протест за участі інших організацій.

Третій підхід в нашому випадку, демонструючи силу посередництва, вказує на вершини, які виконують функцію інтегруючої ланки між організаціями з різним світоглядом, ідеологією чи політичними позиціями та вподобаннями.

Нижче наведена таблиця, в якій, окрім двох мір центральності, розглядається також кількість протестних подій, в яких організація взяла участь впродовж року. Припускаємо, що чим більшою була протестна активність (не забуваємо, що наші дані отримані із медіа звітів, тому певною мірою свідчать про публічність організації), тим більшою є вага окремої організації в мережі.

Таблиця 1.
Показники центральності організацій, що потрапили до вибірки

№	Організація	Кількість протестів	Кількість зв'язків (в межах вибірки)	Кількість зв'язків (з ін. організаціями)	Центральність як посередництво
1	Автономна Спілка Трудящих	17	6	16	0,200
2	Автономний опір	10	4	5	20,103
3	Антифашистський комітет України	5	6	7	27,872
4	Батьківщина	21	6	23	7,067
5	Боротьба	52	11	29	129,978
6	Всеукраїнське об'єднання ветеранів	8	12	16	27,208
7	Всеукраїнський союз жінок-трудівниць «За майбутнє дітей України»	3	7	7	1,142
8	Всеукраїнський союз чорнобильців	4	11	22	12,197
9	Захист праці	44	9	15	41,112
10	Захист дітей війни	7	10	14	7,043
11	Київська Русь	4	4	15	0,146
12	Комсомол	8	7	10	17,802
13	Комуністична партія робітників і селян (КПРС)	7	4	7	0,479
14	Комуністична партія України (КПУ)	504	19	69	141,920
15	Ліва опозиція	19	7	15	13,967
16	Ніхто крім нас	11	9	12	4,837
17	Організація козаків	7	4	10	1,592
18	Організація марксистів	4	4	6	12,414
19	Партія регіонів	17	4	8	1,410
20	Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ)	73	12	37	40,476
21	Пряма дія	56	8	25	33,779
22	Револьюційна конфедерація анархістів – синдикалістів ім. Н.І.Махна	10	6	10	1,829
23	Руський блок	10	6	5	4,787
24	Соціалістична партія України (СПУ)	25	8	17	7,776
25	Соціальний опір	3	1	2	0,000
26	Союз українських працюючих жінок	3	3	4	0,000
27	Спілка офіцерів України	22	13	29	41,758

28	Справедливість	2	6	6	1,063
29	Трудаці	2	1	1	0,000
30	Україна майбутнього	3	3	9	0,532
31	Український вибір	13	6	10	13,282
32	Фронт змін	6	6	18	2,229
33	Фундація регіональних ініціатив (ФРІ)	12	5	13	0,000

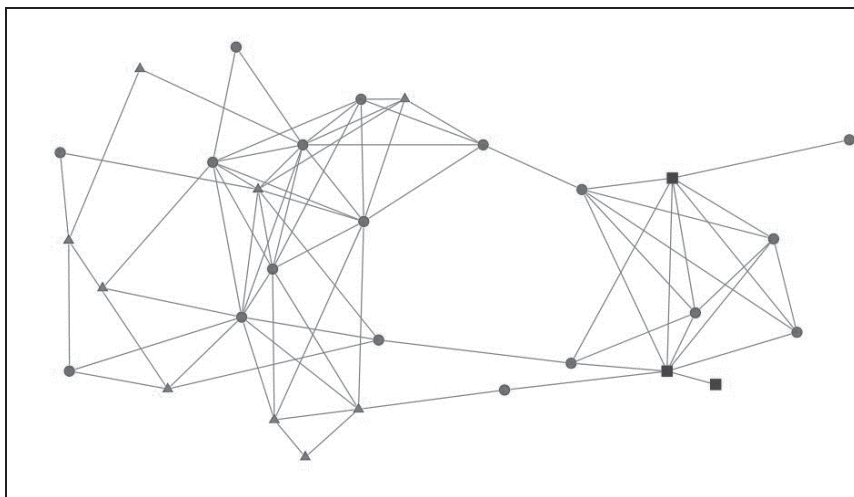
В кожному стовпчику було виділено п'ять найвищих показників. Таким чином, з'являються три умовних «лідера» мережі – партії КПУ і ПСПУ та марксистсько-ленінська організація «Боротьба». До речі, саме «Боротьба» стала основною поєднуючою ланкою в нашій мережі між кластером організацій з політичними партіями та кластером із профспілками, що підкреслює її показник центральності як посередництва.

Також було виділено організації, що мають трохи менший вплив на мережу, втім є протестно активні та неодноразово співпрацювали з достатньо великою кількістю інших організацій. Серед них: мережа незалежних студентських профспілок України «Пряма дія», Київська профспілка «Захист праці» та громадська організація ветеранів Збройних сил «Спілка офіцерів України».

Ще одним цікавим способом аналізу ступеню центральності організації є візуалізація мережі без виділених лідерів.

Рисунок 3.

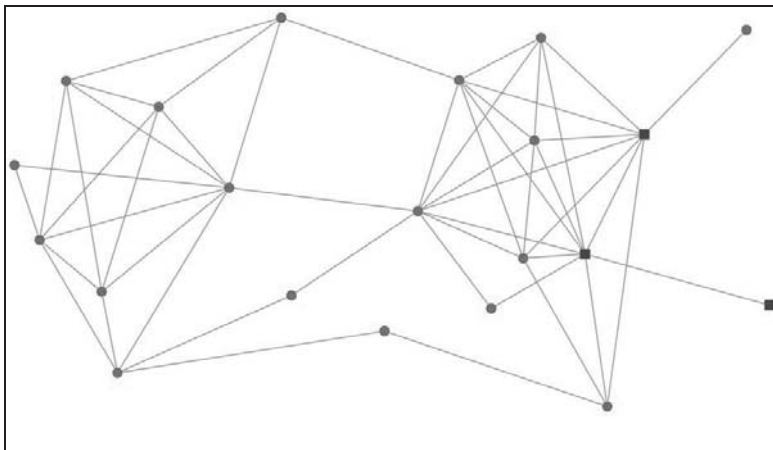
Мережа організацій, що потрапили до вибірки, без виділених «лідерів»

Як ми бачимо, незважаючи на видалення достатньо «серйозних гравців», мережа залишається інтегрованою, жодна з організацій не втратила «протестних зв'язків». Діаметр отриманої мережі збільшився – відтепер 5 зв'язків відображають «найдовший шлях». В середньому ж організації знаходяться одна від одної на відстані 2,57 ребр. Щільність мережі дорівнює 0,17. Дані показники говорять про те, що, хоч виділені лідери і сприяють більшій щільності мережі, втім, при їх виключенні із громадської та протестної активності мережа не втрапить своєї згуртованості.

Таке припущення про можливість «вилучення» актуалізується завдяки активній партійній участі в мережі. Адже функціонування партій, припускаю, напряму залежить від передвиборчих кампаній, спроб охопити своєю діяльністю якомога більше областей країни та продемонструвати свої «благі цілі» у новинних ресурсах, звідси – часто згадувана «символічна» участь партій в протестах (розгортання прапора або поява лише у прес-релізі тощо). Тому розглянемо мережу, що віддзеркалює лише протестну активність громадських організацій та профспілок.

Рисунок 4.
Мережа організацій, що потрапили до вибірки, без політичних партій

І знов перед нами інтегрована мережа (діаметр – 5; середня відстань – 2,35; щільність мережі – 0,21). Що цікаво, така мережа лише незначною мірою відрізняється від мережі, побудованої для повної вибірки. Для зручного порівняння – нижче приведена таблиця.

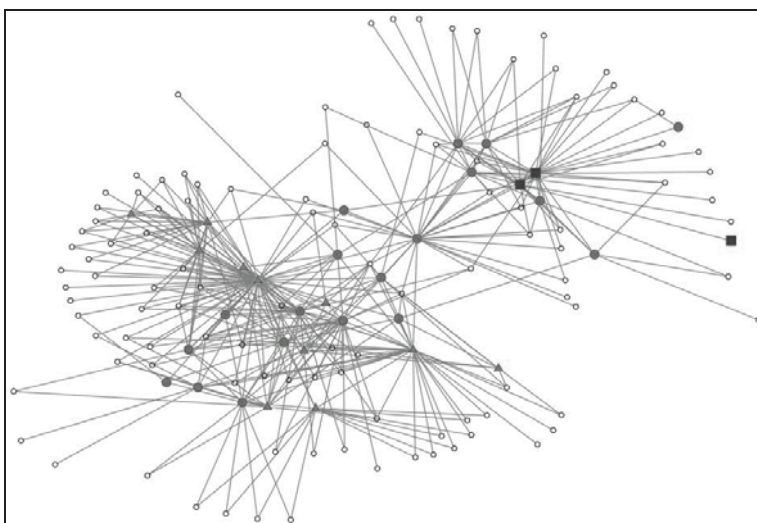
Таблиця 2.
Основні обчислювані показники для побудованих мереж

	Діаметр мережі	Середній шлях	Щільність мережі
Первинна мережа	4	2,1	0,22
Мережа без виділених «лідерів»	5	2,57	0,17
Мережа без політичних партій	5	2,35	0,21

Отже ми бачимо, що виокремлені раніше «лідери» мережі мають певний вплив на її згуртованість та потенційно зближують різні організації між собою. Політичні партії в мережі грають менш значущу роль. Одночасно, сильною стороною представлених в мережі політичних партій є те, що, порівнюючи їх протестну активність в столиці та у регіонах, бачимо значний зсув в бік регіонів, що є логічним при розбудові передвиборчої кампанії.

Але це ми розглянули лише мережу, побудовану на основі зробленої вибірки. Нижче – візуалізація графу, до якого я також включила всі ті організації, які брали участь у протестах разом із організаціями, що потрапили до вибірки.

Рисунок 5.
Мережа організацій, що брали участь в протестах разом з організаціями із вибірки

Перед нами тепер мережа, що складається із 140 вершин-організацій та 371 зв'язків між ними. Загальна форма мережі залишилась такою самою, за виключенням збільшення кількості зв'язків між двома умовними кластерами.

Щодо ролі «лідерів» в повній мережі, відзначу, що вони утримують 13 унікальних зв'язків з іншими організаціями, з якими не співпрацював більше ніхто. Для всіх представлених в мережі політичних партій це число дорівнює 32. Втім, не слід забувати, що 2 із 3 лідерів – це політичні партії, для яких розповсюдженою практикою є піар за допомогою дочірніх маріонеткових громадських організацій (наприклад, партійного молодіжного крила). Тому, взявши це до уваги, не будемо переоцінювати вагу політичних партій в нашій мережі.

Ідеологія в мережі.

Ще однією плоскістю для аналізу стала ідеологічна забарвленість мережі. Оскільки не можна було оминати питання, чи встановлені зв'язки та взаємна участь в протестних акціях пов'язані із декларованою ідеологічною близькістю організацій.

Виявилось, що, незважаючи на те, що при формуванні вибірки брались до уваги лише протести з ідеологією «leftists» (тобто ті, в яких взяли участь організації лівого крила), до неї потрапили організації із різною ідеологічною спрямованістю.

Також важливою особливістю є те, що результати багатьох досліджень відзначають, що партії в Україні в основному демонструють слабку ідеологічну артикуляцію. Так, наприклад, згідно дослідженню 2013 року до слабко артикульованих ідеологічно були віднесені партії Батьківщина, Фронт змін та Партія регіонів [2]. Передусім слабка ідеологічна ідентичність пояснюється небажанням втрачати широкий простір політичних маневрів та зменшувати кордони «політично можливого». Єдина сильно артикульована партія в нашому масиві – Комуністична партія України. Втім, навіть стосовно неї часом кажуть про певний ідеологічний дисонанс, коли самопрезентація та ідеологічна позиція суперечать характеру дій партії та способу життя її лідерів. Схожа ситуація стосується і громадських організацій.

Але, незважаючи на це, у більшості виокремлених організацій все ж присутнє хоча б формальне позиціонування своїх поглядів та ідеології. На основі саме цієї інформації (передусім отриманої з офіційних сайтів організацій та їх маніфестів/програм/статутів) я зіставила позицію в мережі з ідеологічною самоідентифікацією.

Цікавим є те, що одна із двох умовних частин мережі (маю на увазі мережу, побудовану на основі вибірки) включала в себе виключно профспілки та анархістські і анархо-синдикалістські організації. Сполучними елементами, що поєднують цей кластер з рештою мережі, виступили лише організації, що притримуються соціалістичних поглядів.

Решту мережі представляють організації комуністичного спрямування, політичні партії, які умовно можна окреслити «лівопопулістичні» (через їх залученість до певної кількості протестів лівого спрямування), громадські організації (не профспілки), що за свою мету ставлять захист певного прошарку населення (ветеранів, інвалідів, військових, жінок тощо) та інші. Тому друга частина мережі виглядає досить різнобарвно.

Спроба більш глибокого аналізу офіційних документів (статутів, маніфестів, програм) зіштовхнулася із нездоланим бар'єром – їх відсутністю у більшості організацій.

Такий самий бар'єр став і на шляху дослідження онлайн-активності – лише у небагатьох організацій є власний сайт і у ще меншій кількості він оновлюється статтями та новинами. А ті сайти, які все ж мають високу новинну активність, потрапляють до джерел аналізу протестних подій використовуваної бази даних.

Можливість дослідження організаційних груп та їх зв'язків в таких соціальних мережах як Вконтакте та Facebook, нажаль, з тих самих причин не видається можливою.

Протести в Києві напередодні Євромайдану.

Трохи раніше я вже досліджувала мережу протестної співучасті в Києві у 2013 році. Нижче спробую коротко навести основні результати.

До мого аналізу були залучені всі організації, що брали участь у лівих протестах в Києві впродовж року (24 організації; серед них – 4 політичні партії, 5 профспілок та 15 громадських об'єднань).

На побудованому за аналогічним принципом графі було добре проілюстровано, що протестна діяльність політичних партій в Києві рідко перетинається з громадськими ініціативами (в мережі були дві роз'єднані частини). Середній шлях між двома вершинами мережі становив 2,49, а щільність – 0,19, що є навіть гіршим за мережу, побудовану на основі вибірки по всій Україні.

В мережі київських протестів 2013 року умовними «лідерами» стали профспілки «Пряма дія» та «Захист праці». При вилученні їх із мережі я отримала ледве пов'язаний граф із діаметром 7 та трьома відокремленими вершинами.

Загалом ситуація із протестної активності лівих в столиці не вселяє віру у силу лівого руху. Слабко пов'язані одна з одною організації, враховуючи саму слабку природу досліджуваних зв'язків, навряд чи могли об'єднати зусилля для сильного позиціонування під час несподіваного подальшого сплеску протестної активності, який розпочався в Києві, але швидко поширився територією України.

Висновки.

Роблячи висновки, хотілось би перш за все звернути увагу на зсуви у отриманих результатах, що були спричинені особливостями обраного методу. По-перше, при аналізі мережі не слід забувати, що розглядувані зв'язки між організаціями насправді примітивізують реальну їх взаємодію, оскільки надають всім однакову вагу та зміст. Навіть може постати питання, наскільки взагалі реальні ті зв'язки, які ми досліджуємо? Відповідь на нього слід шукати вже у більш близькому знайомстві з представниками кожної організації. По-друге, побудована мережа насправді існувала не в один окремо взятий момент, а впродовж трьох років, і позиції, активність, а іноді навіть цілі та методи організацій, могли зазнати серйозних змін. Тому не слід піддаватись ілюзії стосовно існування згуртованої великої організаційної мережі та її внутрішнього постійного процесу співробітництва та прояву солідарності, а також слід пам'ятати, що досліджувана мережа стосується навіть не всієї території України, а лише її східного, південного та центрального регіонів (що було продемонстровано на рис.1).

До речі, згідно думці Маріо Діані, для підтвердження існування суспільного руху недостатньо вивчити лише мережу неформальних взаємодій між великою кількістю індивідів, груп або асоціацій, що залучені до політичного або культурного конфлікту, але й обов'язковим є існування загальної колективної ідентичності, яка, між іншим, ніяким чином не може бути виявлена лише за допомогою дослідження формальної ідеологічної самопрезентації організацій [6].

До того ж в проведеному аналізі було ще раз доведено, що як більшості партій, так і громадських організацій в Україні, властива слабка ідеологічна артикуляція, що підтвердила «різноманітність» протестної мережі. Виключенням стала активна співучасть у протестах профспілок і анархо-синдикалістських організацій, що ще раз свідчить про небажання незалежних профспілок (із мережею в декількох областях країни) співпрацювати із політичними партіями. Це, на мою думку, є значущим фактором при розгляді питання довіри до політичних партій і специфіки існування громадянського суспільства в політичному полі країни.

Така сама ситуація спостерігається при аналізі протестної активності лівих в столиці впродовж року – мережа, що включає політичні партії та мережа співучасті із профспілками навіть не поєднані жодним зв'язком.

До речі, мною бачиться це як один із факторів слабкості лівих при розгортанні Євромайдану. До цього додається відсутність єдиної (хай не для всіх, але хоча б для багатьох) чіткої програми дій та інтегруючої цілі, менша емоційність лозунгів, слабка онлайн активність, суспільне знецінення лівої символіки (перш за все комуністичної).

Звичайно, перспективи активізації лівих в Україні існують. Серед них – все ж таки широка мережа організацій, які мають вже протестний досвід та готові заради досягнення поставлених цілей до співпраці. Важливим також є те, що ця мережа майже не залежить від волі/позицій/вилучення так званих умовних «лідерів» або політичних партій, що є особливо важливим, оскільки 9 квітня 2015 року Верховною Радою України був прийнятий проект закону «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні і заборона пропаганди їх символіки», який фактично заборонив діяльність КПУ в Україні та її участь в місцевих виборах у жовтні 2015 року.

Щодо перспектив подальшого дослідження, є необхідність звернути увагу на особливості мережі організацій, що взяли участь у протестах правого спрямування. Можливо, це допоможе зрозуміти, чи був підйом і «перемога» правої ідеології на Євромайдані історичною «випадковістю», чи все ж таки є певна закономірність щодо наростання протестної активності із кульмінацією взимку 2013-2014 рр.

Література

1. Дукач Ю.О. Дослідження суспільних рухів за допомогою методу аналізу соціальних мереж: на прикладі мережі протестів лівого спрямування в Києві за 2013 р. / Юлія Дукач // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2015. – №3. – С.108-124.
2. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні / Укр. незалеж. центр політ. дослідж. : С. Г. Конончук, О. А. Ярош. – К. : Агентство «Україна», 2013. – 52 с.

3. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ.. — К. : Ваклер, 2007. — 304 с.
4. Панькова О. Забастовочное движение в Украине: тенденции и особенности / О. Панькова, Е. Иващенко. // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2006. — №3. — С. 236–248.
5. Diani M. Organizations, Coalitions, and Movements / M. Diani, I. Bison. // Theory and Society. — 2004. — Vol. 33. — №3/4. — P. 281–309.
6. Diani M. Social Movements and Collective Action / Mario Diani // The SAGE Handbook of Social Network Analysis / John Scott, Peter J. Carrington., 2011. — P. 223–235.
7. Wellman B. Living Networked On and Offline / B. Wellman, K. Hampton. // Contemporary Sociology. — 1999. — №6. — P. 648–654.
8. Wellman B. Network Analysis: Some Basic Principles / Barry Wellman. // Sociological Theory. — 1983. — №1. — P. 155–200.
9. Wellman B. The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers / Barry Wellman. // American Journal of Sociology. — 1979. — №5. — P. 1201–1231.